

Akademinin Kapısında

AYDAN VOLKAN'IN ERSEN GÜRSEL İLE YAPTIĞI SÖYLEŞİYLE, MİMARIN 50 YILLIK DENEYİMİ ÜZERİNDEN MİMARLIĞIN YAKIN GEÇMİŞİNE YENİDEN BAKMAYA DEVAM EDİYORUZ. ERSEN GÜRSEL'İN ÜNİVERSİTEYE ATTIĞI ADIMLA BAŞLAYAN TEFRİKANIN BU İKİNCİ BÖLÜMÜ, GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ YÜKSEK MİMARLIK BÖLÜMÜ'NDE GEÇİRDİĞİ EĞİTİM VE ASİSTANLIK YILLARINDAN AKADEMİ KAPISINDAN ÇIKIŞINA UZANIYOR.

FOTOĞRAFLAR: Ersen Gürsel

AYDAN VOLKAN: **Bu birikimlerle Mimar Sinan Güzel Sanatlar Akademisi'ne başladınız. Orada size verilen mimarlık eğitimi hakkında ne düşünüyorsunuz?**

ERSEN GÜRSEL: Beş yıllık eğitim programı iki kademeliydi. İlk iki yılı temel dersler verilirdi, bu süreç baraj gibiydi. Başarılı olmayanlar ikinci kademe atölye eğitimini alamazlardı.

Akademi, okul ortamı, ilk iki yıl bana çok yabancı geldi. Akademinin diğer bölüm öğrencileriyle, birlikte yaptığımız sanat tarihi derslerinde karşılaştık. Onların davranışları, kıyafetleri bizlerden çok farklıydı. Mimarlık öğrencisi olan bizlerse başımız eğik, uykusuz, durmadan çalışır, çizerdik. İlk yıllarda büyük bir şaşkınlık duyduğumu söyleyebilirim. "Nasil bir yere geldim?", "Acaba bunun altından kalkabilecek miyim?" diye çok düşündüm. Dayıma danışıyordum; "Merak etme, ben sana yardımcı olacağım" derdi. O anlamda çok şanslıydım, ilk T cetvelimi de babam yapmıştı. Temel dersler içinde bina bilgisi, yapı ve ince yapı dersleri çok güçlüydü ve birbirini tamamlıyordu. Dönemin en iyi mimarları Sedat Hakkı Eldem, Arif Hikmet Holtay, Utarit İzgi, hocalarımızdı. Gece gündüz,

zanaatkarlığı, ustalığı öne çıkaran bir temel yapı eğitimi aldık. Barajı geçince bir rahatlama oldu. Akademi'de "Bu işi aşan mimar olur!" derlerdi. Paramız olmadığından çalışmak zorundaydık. Mimarlık büroları için aranan desinatör tipi akademi öğrencileriydi. Atölye hocalarımızın rasyonelliği ve işlevselliği öne çıkaran "olması gereken" söylemi, mimari proje tasarımlarının temel ilkesiydi. Bu çok bağlayıcı bir tavırdı, nerede durması "gerektiğini" tarifleyen konservatif bir eğitim. İşlevin öne çıktığı, tasarım sürecinin mimari projelendirme aşamasının hocaların yöntemiyle yönlendirildiği bir süreç. Dik kafalı biri değildim; fakat asistanların, atölye hocalarının konuşmalarını onaylayan tavırları ve "evet efendim"lerinden hoşlanmazdım. Mimarlık dergilerini izlemeye başlamıştım: DBZ, Baumeister, Bauwelt gibi dergileri... Tüneldeki Alman kitapevi öğrencilere kredi veriyordu. Bu yayınları takip etmek modern Avrupa mimarisine olan ilgimi artırıyordu. Richard Neutra'nın modern tasarımları çok hoşuma giderdi. 1960 askeri darbesi hayatı olumsuz etkiledi. Para pul yok. Beyazıt'ta oturuyoruz. Okula yürüyerek gidiyorum. Kendime göre kestirme yollar keşfetmişim. Akademi'de aldığım temel

yapı derslerinin, iş bulmamda ve sonrasında faydasını görmüştüm; iyi çizgi çiziyordum. Bir İngiliz şirketinde desinatör olarak çalışmaya başladım. Masada beton kalenderi eksik etmeyen Mr. Koliç baş desinatördü. Yanlışlarımızı düzeltirdi. Okulu bitirene kadar şirkette çalıştım. İlk maaşımı aldığımda ayaklarım yerden kesilmiş gibiydi. O kadar ki, Tünel'den İstiklal Caddesi, Taksim, Harbiye, Şişli, Mecidiyeköy... oturduğumuz eve çok kolay ulaşmıştım.

Atölye projelerinde hocalarının yönlendirici çizgilerinin dışına çıkmakta zorlandım. Olması gerekeni yapmak düşüncesinin dışına çıkmak epey zamanımı almıştır. Hocanın söylediğine göre pozisyon almak, son projeye kadar böyle devam etti. Mehmet Ali Handan'ın verdiği şehircilik dersleri ilgimi çekiyordu. Şehirciliğin sosyoekonomik yaşama planlama üzerindeki söylemlerini dikkatle dinlerdik. Akademi'de hiçbir hocadan duymadığım konuşmaları bunlar, ilgimi çekerdi. Fakat proje atölyesinde hocamla anlaşamıyordum. Bir gün dayanamayıp "Hocam, şehircilik derslerinizden çok şey öğrendim. Bugüne dek bu denli üst düzey bir konuşma duymamıştım.

Arkadaşlarımla da bunu paylaşmıştık, atölyenize de isteyerek geldim; fakat verdiğiniz şemaları çizemiyordum. Üstelik gerekli çalışmayı yapmadığımı söylüyorsunuz. Bu konuşmalara dayanamıyorum. Beni tersliyorsunuz." Hiç bir şey söylemeden kalkıp gitti ve ben diploma öncesi son projede okulu bırakmayı düşündüm. Bir arayış içindeyim. Yurtdışına; İsveç'e, Finlandiya'ya gitmeyi düşünüyordum. Yazışmalar da yaptım. Sonra bir gün asistan arkadaşım Mustafa, "Ersen projeni çizmiyor musun? Hoca kin tutmaz, projeni çiz teslim et!" dedi. Bu uyarı benim eğitime devam etmemi sağladı. Akşam arkadaşlarımla buluştuğumda onlara, "şimdi sizler bana yardımcı olacaksınız, bir haftada toparlayacağız projeyi" dedim. Gerçekten öyle de oldu. O dönem atölyeden üç kişi başarılı oldu, biri de bendim. Hoca projeme iyi bir not vermişti. Okul bittiğinde Utarit İzgi'nin daveti üzerine sınava girdim ve şehircilik kürsüsünde asistan oldum. Hocam yine Mehmet Ali Handan'dı. Benimle bir ay konuşmadı, en sonunda "hocam bu kırgınlık bitsin, ben sizden çok şey öğreneceğimi sanıyorum" dedim ve nitekim öyle de oldu.

AV: **Daha sonra akademide asistanlık da yaptınız değil mi? O sürecin size katkıları ne oldu?**

EG: Evet ve öğrencilikten akademik kadroya geçmiş olmama rağmen, öğrencilere yakınlığım devam etti. Çalışma alanım olan şehircilikte, mimarlık olgusuna kent ölçeğinde bakmak ve bilgi alanımı geliştirmek gerekliydi. Bu anlamda, Mehmet Ali Handan'ın hocalığın ötesinde, çalışma hayatımın önünü açmakta da katkısı çok oldu, beni çokça teşvik etti.

Sene 1966'dı, kürsümüze misafir hoca olarak Tarık Carım geldi. Mimarlık eğitimi üstüne Paris'te "Kent Bölge Planlaması" üzerine eğitim yapmıştı, Doğu Marmara Bölgesi Planlama bürosunda uzman olarak çalışıyordu. Şehircilik uygulama proje yöneticisiydi. Öğrencilere karşı saygısı, alışık olmadığım konuşma dili, öğrencilerin derse olan ilgilerini artırmıştı. Şehir planlama konusundaki düşüncelerini, uygulama projeleri üzerinden anlatırdı. Örneğin; topluca Antalya'ya gitmiştik. Yerleşik alanda arazi kullanım planları, analizleri, kentin gelişme alanları ve ulaşım yerleşim alanları ilişkileri, gelecekte kentin olası sorunları üzerine

öneriler geliştirmek projelerin konusuydu. Karaköy, Perşembe Pazarı ya da İstiklal Caddesi ve yakın çevresi, kentsel yenileme süreci planlama analizi, dış dünyadan örnekler anlatılırdı. Şehirciliğin çok boyutlu karmaşık dinamik bir sistem olduğunun, şehir planlamasının fiziksel planlamayla sınırlı olmadığını insan, toplum ve yaşam üzerine, yani üretimin başlamasıyla oluştuğunun üzerinde ısrarla dururdu. "Fiziksel planlama, şehir planlama ilişkisinde siyasi irade yönlendirici değil, yöneltici olmalıdır" söylemini hiç unutmadım. Yeri geldiğinde bugün halen kullanmaktayım.

Çevre ve toplum ilişkileri, şehrin analitik yapısal analizleri, pratik alanda yani arazi üzerinde ve öğrencilerle birlikte konuşulurdu. Mimarlık ve mimari tasarımın tekil yapı yapmakla sınırlı olmaması, fiziksel çevrenin planlamasından çevre düzeninin mekansal tasarımına değin boyutları olan kentsel tasarım konusunun mimarlığın sorumluluk alanı içinde olması, mimarlık öğrencilerini heyecanlandırıyor; eğitimi üst düzeyde taşınması açısından da ilginçti.

Bu süreçteki eğitimin kalitesi şehirciliğin sorunlarını da kapsayan mesleğin temel sorumluluk alanı çerçevesinde belirlenmişti.

1967 yılında İspanya devletinin verdiği kültür bursuyla İspanya, Madrid'e gittim. Orada bir yıl kaldım. Madrid Üniversitesi'nde ders veren bir mimar hocanın ofisinde çalışarak, kazandığım parayla Avrupa'nın kentlerine geziler yaptım. Aklıma estikçe Paris'e arkadaşlarımı görmeye de giderdim. Bu sayede İspanya'nın ve Avrupa'nın diğer kentlerini de görme fırsatım oldu. Bir gün yolda gördüğüm bir afişe dikkatli bakınca, bu resmi daha önce Zodiac Mimarlık dergisinin kapağında gördüğümü hatırladım. Bu köyü bulabilmenin yollarını aradım. Afiş üzerinde yazılı adresteki Enstitü'ye gittim. Kısa keseyim, dört ay boyunca buraya gidip kolonileştirme tarihini okudum, verilen bir belgeyle İspanya'nın değişik kırsal bölgelerinde yaptığım geziler arasında, beyaz modern İspanya köyleri içinde, resimdeki Badahoz Köyü de vardı. Örneğin, Madrid'te ilk kule binasını tasarlayan mimar bir köy projesi de tasarlamıştı. Bu çalışma süresince mimarların modern köy tasarımlarıyla karşılaşmak iyi bir deneyim oldu.

AV: Bir yılın ardından döndüğünüzde nasıl bir ortamla karşılaştınız?

EG: Türkiye'ye döndüğümde, 1968 öğrenci hareketleri başlamıştı. Olaylar, tartışmalar, akademi içinde de vardı. Üniversite asistanlarının kurduğu sendikanın bir birimi de akademide oluşturuldu. Aktan Gürman başkan, ben de başkan yardımcısı olarak görev aldım. Aynı sürede Mimarlar Odası İstanbul Şubesi yönetim kurulu üyesiydim ve okulda da çok fazla görevim vardı. Hocam Mehmet Ali Handan'ın beni sosyal olaylarının dışında tutmak istemediğinin farkındaydım.

12 Mart döneminin siyasal içerikli uygulamaları, beni okuldan uzaklaştırmaya yetti. Akademik çalışma ortamı dışında, mimarlığı mesleki faaliyet alanında çalışmak daha gerçekçiydi. Okuldan ayrılmamın kırılma noktası, saat 5-6 olduğunda askerlerin okulu boşaltmak için çaldıkları düdüğün sesidir. Hocalarımın karşı çıkmasına rağmen eğitim kadrosundan ayrılıp öğretim kadrosuna geçmek için yaptığım başvuru dilekçesi bölüm kurulunda kabul görmedi. Hemen o gün çantamı alıp okuldan çıktım. Okuldan

öylesine sıkılmışım ki Kabataş, Setüstü'ndeki ofisime arkama bakmadan gittim. Akademi benim için artık yabancı bir yer olmuştu.

AV: Böyle vazgeçtiğinize göre, eğitimci mimar olarak devam etme isteğinizin pek olmadığını anlıyorum.

EG: Evet, çünkü bunların yanı sıra pratik alanda da çalışmaya başlamışım. Uluslararası Side yarışmasını Nihat Güner ve Mehmet Çubuk ile hazırlamış ve birinci olmuşuk. Projenin de yürütülmesi lazımdı, daha fazla vakit ayırmam gerekiyordu, çünkü benim için çok önemliydi. Kentsel tasarım veya mekansal ölçekte girdiğimiz tüm yarışmalarda olumlu sonuç alıyorduk. Aktur projesini de bu sayede davet edildiğimiz bir yarışmayla almıştık. Proje ve uygulama birliğinin mesleğin gelişimine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.

İstifamı verdiğim gün nedense çok mutluydum. Üsküdar, Salacak'taki baba evine gittim. Babam "Şimdi ne yapacaksın?" dedi. "Bir mesleğim var, istersen dükkana da gelirim" dedim. "Olur" dedi. Yeni evlenmişim, mimarlık ofisim vardı; fakat para yoktu. Babamın atölyesinde bütün üretime doğrudan katılıyor, bir yandan da büroya gidiyordum. Nereye kadar böyle devam edeceğini düşünürken babam, "Sunta atölyeye girdi, ahşap kokusu yok oldu. Meslek bitti. Rekabet etmemiz mümkün değil. Sunta kokusuna tahammül edemiyorum." dedi. Çok haklıydı. Atölyeyi ortağına devretti, ben de tamamen mimarlık alanına geçtim.

AV: Akademiye gitmeyi tamamen mi bıraktınız?

EG: Evet, yirmi beş yıl akademide hiç uğramadım. Akademik çalışmalarla mesleki faaliyetimi birlikte yürütmek için öğretim kadrosuna geçmek istemişim. Ama dediğim gibi, talebimi bölüm kurulu kabul etmeyince istifamı vermişim. Profesör olmuş bir arkadaşımın daveti üzerine, 25 yılın ardından, misafir atölye üyesi olarak okula gittiğimde beni çok iyi karşıladılar. Okul hiç değişmemiş gibiydi. Zaman zaman misafir olarak okula gidiyor, öğrencileri izliyorum. Yaptıkları eskizler üzerinden onların düşüncelerini okumanın, öğrencilere güven verme açısından çok önemli olduğunu fark ediyorum.

▷▷▷ Devam edecek... Sonraki sayımızda Ersen Gürsel, mimarlık pratiğinin ve eğitiminin geçirdiği dönüşümü, siyasi ve ekonomik politikaların mimarlığın seyrini nasıl etkilediğini anlatacak.

GİRİŞ SAYFASINDA
SOLDA: Mehmet Ali Handan'ın Erenköy evinin bahçesinde, Mehmet Ali Handan ile Sinan Seyrek
SAĞDA: Aynı yerde, Mehmet Ali Handan ve Mehmet Çubuk, 1970

ÖNCEKİ SAYFADA
SOLDA ORTADA: Mehmet Sönmez ile Kos-Rodos adalarına gidiş, 1986

ÜST VE SAĞ SİRADA: Gürsel'in enstitü çalışmaları sırasında yaptığı gezilerden, kolonizasyon köyü

BU SAYFADA
EN ÜSTTE: Mehmet Ali Handan ve Kemal Ahmet Aru'nun, Akademi'de yaptıkları bir konuşma esnasında
ÜSTTE: Ersen Gürsel'i etkileyen Akademi'nin kapısından Üsküdar'a uzayan bakış